

חטא משה ואהרן ב"מי מריבת קדש" קריאה צמודה של במדבר כ', א-יג

א. הרקע לטעותם של משה ואהרן (פס' א-ו)

רבו הניסיונות להסביר את חטאם של משה ואהרן ב"מי מריבת קדש". ידועים דברי שד"ל: "משה רבנו חטא חטא אחד, והמפרשים העמיסו עליו שלושה עשר חטאים ויותר...".¹ בדיקת הסבריהם של המפרשים השונים מראה שרובם ככולם נשענו על מחצית פסוק או על מילים ספורות. יפה עשה שמואל כהן² שהראה את המקורות לדבריהם של הפרשנים השונים. כך למשל הסתמך ראב"ע על הפסוק "ויבא משה ואהרן מפני הקהל אל פתח אהל מועד" (פס' ו) – "כדמות בורחים" (ראב"ע שם), ואילו הרמב"ם (שמונה פרקים, פרק ד) תלה את כעסו של משה ב"שמעו נא המרים" (פס' ו).

גם מפרשים חדשים המשיכו בדרך זו. שמואל כהן עצמו מציע ש"העם חשב שהם [משה ואהרן] שהוציאו את העם ממצרים והם המספקים לו מים ומזון במדבר... בפרשת מי מריבה חיזק משה את אמונתם המסולפת של העם בעת שאמר: 'המן הסלע הזה נוציא לכם מים'".³

על אותן המילים מבסס גם יצחק שוה את דבריו: "משה ואהרן... הם שהסתפקו, מתוך רגע של כעס וחולשה, בזכותם של ישראל לנס הזה והאם הוא יתקיים. לכן תמהו בזלזול: 'שמעו נא המרים המן הסלע הזה נוציא לכם מים'".⁴ עד עתה לא נעשה ניתוח מדוקדק לאורך כל שלושה עשר הפסוקים של פרשת "מי מריבת קדש" כדי לחשוף את הסיבות והמניעים ל"יען לא האמנתם בי להקדישני

* מאמר זה הוא חלק מעבודת מסטר בנושא 'תלונות בני ישראל בספר במדבר', שנכתבה בשנת תשמ"ג בהדרכת פרופ' אוריאל סימון. תודתי נתונה לו גם כאן. הפניה סתמית במאמר זה מכוונת לבמדבר כ'.

1. שמואל דוד לוצאטו, פרוש שד"ל על חמישה חומשי תורה, מהד' שלזינגר, תל אביב 1965, עמ' 472. הצעותיהם של ראשונים ואחרונים להתייחס לחטא על פי פרטים בודדים ביחידה הביאו אותם למתן משקל יתר לאירוע אחד על חשבונם של שאר האירועים הנזכרים שם.
2. ש' כהן, 'פרשת מי מריבה ושיטת רבנו חננאל', מגדים כ, תשנ"ג, עמ' 43, הערה 1.
3. שם, עמ' 54.
4. 'שוה, 'חטאו של משה', מגדים כ, תשנ"ג, עמ' 40.

לעיני בני ישראל" (פס' יב). במיוחד לא נערכה השוואה בין כל פרטי הצו של ה' למשה לעומת הביצוע של אותו הצו.

לכן מרכז הכובד של הדיון יהיה בפסוקים ז-יב, שבהם מתואר הצו של ה' וביצועו על ידי משה ואהרן. בשינויים הרבים בין הצו לקיומו ניתן, כפי הנראה, למצוא את החטא. יחד עם זאת יש חשיבות מרובה לבדיקת המריבה שעלתה עקב מצוקת המים, שתאפשר להבין את הרקע הרגשי להתנהגותם החריגה של שני המנהיגים, אשר בדרך כלל מילאו את הוראות ה' בדקדקנות מרובה.

וַיְבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה מְדַבְּרִים אֶת הָעֵדָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לַיהוָה וְיֵשֶׁב הָעָם בְּקִדְשׁ וַתִּתֶּם שֵׁם מַרְיָם וַתִּקְבְּרוּ שֵׁם
(פס' א).

"בני ישראל כל העדה" – בדרך כלל מופיע הביטוי "כל עדת בני ישראל", ובמיוחד בפתיחה של יחידה חדשה, כגון: שמות ט"ז, א; י"ז, א; ל"ה, א ועוד. רק בעוד מקום אחד בכל המקרא מצוי הצירוף המיוחד הזה, והוא בסמוך מאוד, בפתיחת היחידה המספרת על מות אהרן: "ויסעו מקדש ויבאו בני ישראל כל העדה ה' ההר" (פס' כב). כך יוצרת התורה את הקישור בין החטא לתחילת ביצוע עונשו.

אין לקבל את ההסבר שעל ידי הביטוי הנזכר לעיל מציינת התורה שזמן האירוע הוא בשנה הארבעים לצאת בני ישראל ממצרים (כפי שטוען, למשל, אברהם קורמן⁵), שהרי אם עיקר חטאו של משה קשור ליחסו אל הדור שגדל במדבר, הרי שאזכור שנת הארבעים היה חשוב ביותר, ואין להסתפק בביטוי "בני ישראל כל העדה" שאינו בהכרח מציין זאת; ואם שנת הארבעים משתמעת ממילא ממהלך האירועים שלהלן, הרי לא ייתכן שהעיקר יהיה חסר מהספר!

"בחדש הראשון" – אזכור החודש, הנראה כביכול כמיותר, ללא ציון השנה, יש בו כדי להעיד שאין כל קשר בין שנת האירוע לבין החטא! מעניין שמבין כל המייחסים את החטא לשנת הארבעים לא ראיתי אחד שינסה להסביר מדוע אפוא לא צוינה השנה במפורש.

"בחדש הראשון" – אין בתאריך זה כדי לציין את תחילת השנה החדשה או את התאריך המדויק של האירוע⁶, אלא שבחודש ניסן – מיד לאחר גשמי החורף – מי התהום גבוהים יותר, ולכן גם המעיינות השטחיים נמצאים במלוא תפוקתם. יש בזה כדי להסביר את "וישב העם בקדש" – בניגוד ל"ויחננו" המציין שהייה ארעית – שהרי יש להניח שמלכתחילה התיישב העם במקום שיש בו מים.

"מדבר צן... וישב העם בקדש" – כל הציבור הגדול עם עדרי הצאן ("בעירנו" – פס' ד, יא) התפרש בכל רחבי מדבר צין, וחלק ממנו, "העם", מצא את מקומו בקדש.

5. ראו: א' קורמן, 'פרשת מי מריבה', שמעתין 103, תשנ"א, עמ' 17 (וראו עוד בהערה הבאה).

6. כמו במקומות אחרים בתורה, בראש היחידה תיכתב השנה. כך בשמות ט"ז, א; י"ט, א; במדבר א', א; ט', א, יא.

חטא משה ואהרן ב"מי מריבת קדש" – קריאה צמודה של במדבר כ', א-יג

"העם" – בהשוואה ל"בני ישראל כל העדה" – מציין חלק מהציבור, במיוחד כאשר לא כתוב: "כל העם".⁷

"...ותמת שם מרים ותקבר שם" – קשה לקבוע בביטחון לשם מה נזכר כאן מותה של מרים. ייתכן שבזה מתחילה התורה לספר את אחריתם של שלושת האחים, מנהיגי העם, ואפשר שיש כאן רמז לחטא מרים – התקפה אישית על משה (במדבר י"ב), שכן להלן נראה שמשה סבור שגם כאן הוא מואשם בצורה אישית. אם כך ואם כך, יש בזה כדי להשמיענו שהעם ישב זמן מה באותו מקום גם בגלל האבל על מות מרים, ורק כעבור זמן, עם ההתרחקות מימות הגשמים, הורגש המחסור במים.

בפסוק הראשון של היחידה, במצג, ניתן המידע הדרוש להבנת נסיבות האירוע מבחינת הזמן והמקום. הצמצום שבתיאור נתונים אלה מכין את המעיין לתשומת לב מרבית לאותם פסוקים שבהם ינתן תיאור משופע בפרטים, הנראים, כביכול, בלתי-הכרחיים.

וְלֹא הָיָה מִיָּמֵי לְעֵדָה וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן (פס' ב).

"ולא היה מים לעדה..." – ככל שעבר זמן רב יותר מעונת שיטפונות החורף, כן הלך המעיין שהתיישבו לידו והידלדל עד שלא הספיקו המים לכל הציבור.⁸ יש בזה כדי להצדיק את עצם הבקשה של העם למים, ואכן העם לא ייענש בעקבות תלונה זו, מה שאין כן בשאר התלונות בספר במדבר.

הבחירה בכינוי 'עדה' בפסוק זה, וכן להלן בפסוקים ח, יא, היא מכוונת. כינוי זה הוא השכיח ביותר בסיפורי התלונות בספר במדבר, והוא בא לציין קבוצת אנשים אשר אירוע או מטרה משותפת מאחדים אותם, כגון 'קרח ועדתו' (במדבר י"ז, ה), "ושפטו העדה" (שם ל"ה, כד) ועוד.

"ויקהלו על משה ואהרן" – ל'הקהל על' מלמד על כוונה של הפגנת התנגדות (שם ט"ז, ג; י"ז, ז). כמו בפרשת קרח, גם כאן מושאי ההתקפה הם שני המנהיגים, ולכן יאמר העם: "...הבאתם... העליתנו... (פס' ד-ה)". בסמוך יתברר שהעם סבור שמשה נושא באחריות יותר מאהרן.

וַיִּרְבֵּ הָעָם עִם מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר וְלוֹ גִּנְעֵנוּ בְּגִזְעֵנוּ אֲחִינוּ לְפָנֵי ה' (פס' ג).

"וירב העם" – אף שיש הצדקה לתלונה, אין היא נשמעת מכל העדה אשר נקהלה על

7. "וימת עם רב מישראל" (במדבר כ"א, ו). "ויהי העם כמתאננים" (במדבר י"א, א), לעומת "ויבכו גם בני ישראל" (שם, ד) ו"משא כל העם הזה" (שם, יא), וכן "ותקצר נפש העם בדרך" (במדבר כ"א, ד), לעומת "ויסעו בני ישראל ויחנו באב"ת" (שם, י).

8. המבע "ולא היה" + מצרך + הנזקק למצרך, מצוי, למשל, במל"ב ג', ט: "ולא היה מים למחנה ולבהמה אשר ברגליהם". במסע במדבר אדום אזלו המים שהצטיידו בהם. וכן מל"ב כ"ה, ג: "ויחזק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם הארץ" – לאחר מצור של שלוש שנים.

המנהיגים, ורק חלק מהציבור – "העם" – משמיע את דבריו בעצמה רבה. השורש ר"ב מורה על הטחת טענות כבדות ביותר ועל סכסוך חמור. רק עוד פעם אחת מופיעה לשון זאת בהקשר של תלונות העם, וגם היא בשל המחסור במים – שמות י"ז, ב. אכן, היעדר המצרך החיוני כל כך, אשר רק אוויר לנשימה חיוני ממנו, והחשש ממוות בצמא, מובן שיגרמו להאשמות כבדות ביותר כלפי מי שגרר אותם למדבר הצחיח. חודה של ההתקפה מכוון אל משה. חלקו באחריות בהנהגת העם גדול יותר, לכן יהיה עליו לפעול יותר מאחיו בביצוע נס השגת המים.

"ויאמרו לאמר ולו גוענו בגוע אחינו לפני ה'" – השורש גו"ע אינו שכיח ביותר.⁹

בסיום פרשת קרח ועדתו נאמר:

וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גִּוְעֵנוּ אֶבְדָנוּ כָּלְנוּ אֶבְדָנוּ. כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב אֶל מֹשֶׁה ה' יָמוּת הָאֵם תָּמְנוּ לְגֹועַ (במדבר י"ז, כז-כח).

ייתכן אמנם שכוונת המתלוננים אצלנו היא לומר, שהיו מעדיפים מיתה מהירה וקלה על פני מיתה ממושכת ורבת ייסורים כמוות בצמא, אך מאחר שלשון זאת נזכרת בפרק הסיפורי הקודם לפרקנו (להבדיל מפרקים י"ח-י"ט העוסקים בהלכות), והמיתה במגפה המתוארת שם אכן הייתה "לפני ה'", כלומר לפני אוהל מועד, דומה שדברי המתלוננים כאן מכוונים למגפה המתוארת שם (שם, יג-טו). להלן נראה קישורים רבים נוספים בין היחידה שלנו לפרק זה.

"בגוע אחינו" – בתיבה "אחינו" מובעת הזדהות¹⁰ עם המתלוננים של סיום פרשת קרח ועדתו. המתלוננים כאן מצהירים אפוא על נכונותם למות בידי ה' בשל חטא נגדו, ולא במוות הנגרם באשמת מחדליהם ומעשיהם הכושלים של משה ואהרן, שהרי הם ממשיכים ואומרים:

וְלָמָּה הַבָּאתֶם אֶת קֹהֵל ה' אֶל הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוּת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירָנוּ (פס' ד).

"קהל ה'" – המתלוננים רואים את עצמם כנאמנים לה'. כך בדיוק אמרו גם קרח ועדתו: "כי כל העדה כלם קדשים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה'" (במדבר ט"ז, ג). בשתי התלונות אותה מגמה – אין טענותינו מופנות אל ה', אלא אל משה ואהרן. "קהל ה'" הוא כנראה המונח המקובל לציבור המצהיר על עצמו כעובד ה' בנאמנות ובצייתנות. לפנינו שתי התבטאויות המציינות שאין לעם כל טענה או האשמה נגד ה'. הצהרתם על הנכונות 'לגווע לפני ה'' וההוספה שהם "קהל ה'" אינם מותירים כל פקפוק שתלונתם היא נגד משה (ואהרן) בלבד, ודבר אין להם כנגד ה'.

"ולמה הבאתם... למות שם אנחנו ובעירנו" – כך גם בפסוק הבא: "ולמה העליִתנו ממצרים...". בשאלות רטוריות כאלה לא מבקש השואל לחקור לתכלית

9. השורש גו"ע מופיע עשרים ושלוש פעמים בכל המקרא, מתוכן ארבע פעמים בספר במדבר.
10. אזכור האחוה יכול להתפרש באופנים שונים. כאן יש בו כדי לציין את הקרבה מבחינת שותפות הגורל, בדומה ל"ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם" (שמות ב', יא).

חטא משה ואהרן ב"מי מריבת קדש" – קריאה צמודה של במדבר כ', א-ג

המעשה, אלא מביע הוא את ביטחונו בהיעדרה של כל תכלית הגיונית למעשה. זאת גם המטרה של הוספת "ובעירנו" – אנחנו קהל צדיקים, וגם הצאן והבקר ודאי לא חטאו, ומדוע ימותו בצמא!?

וְלָמָּה הֶעֱלִיתֶנּוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה לֹא מְקוֹם זֶרַע וְתֹאנָה וְגִפְנָן וְרִמּוֹן וּמִיָּם אֵין לְשֵׁתוֹת (פס' ה).

"ומים אין לשתות" – לא זו בלבד שאין זה מקום מתאים לצרכים חקלאיים, אלא אפילו מים לצורכי אדם ובהמה אינם בנמצא. כך הפער בין ההבטחה למימושה גדול יותר.

יש כאן הנגדה ברורה עם מצרים הפורחת ורוויית המים. באופן דומה, דתן ואבירם מכנים את מצרים כ"ארץ זבת חלב ודבש". הדמיון לדברי ההתרסה של דתן ואבירם איננו רק במוטיבים ובלשון, אלא בעיקר ברוח הדברים, באינטוונציה שלהם ובמטענם האמוציונלי.

דתן ואבירם: "המעט כי העליתנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר... אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאתנו ותתן לנו נחלת שדה וכרם..." (במדבר ט"ז, יג-יד). כדי להבין את תגובת משה בתלונה שלפנינו כדאי לזכור את תגובתו לדברי הבלע של דתן ואבירם: "ויחר למשה מאד ויאמר אל ה' אל תפן אל מנחתם..." (שם, טו).

וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקְּהָל אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיִּרְא כְבוֹד ה' אֲלֵיהֶם (שם, ו).

"ויבא... מפני הקהל אל פתח אהל מועד" – אף לא באחת מהתלונות נאלצו משה ואהרן לסגת (אבן עזרא: "כדמות בורחים") אל אוהל מועד.¹¹ כדי להבין את תגובתם של משה ואהרן חשוב לזכור: עצמת ההתקפה עליהם, לא היה כדוגמתה לפני כן!! "מפני הקהל" – יש אירוניה חזקה בעימות של "קהל ה'" כאפיון עצמי לבין "הקהל" כאפיון מפי המספר. "הקהל" הוא קבוצת אנשים מתוך כל אלה שנקהלו, המתנפלים על משה ואהרן באופן אלים במיוחד עד כדי סכנת חיים, עד שמשה ואהרן נאלצו להימלט בפניהם אל פתח אוהל מועד. במצוקת המים הקודמת במסה ומריבה נאמר: "ויצעק משה אל ה' לאמר מה אעשה לעם הזה עוד מעט וסקלני" (שמות י"ז, ד). נראה שהפעם היה החשש לאלימות אף גדול יותר! "ויפלו על פניהם" – מכאן אתה למד על מצוקתם הנפשית.¹²

11. בתלונת קרח ועדתו נכנסו משה ואהרן לאוהל מועד לאחר הופעת כבוד ה' (במדבר ט"ז, ח-ז) כדי לשמוע את דבריו, ולא "מפני הקהל".

12. בראשית י"ז, יז; במדבר י"ד, ה; ט"ז, ד; יהושע ז', ו. אין לומר שנפלו על פניהם לתפילה (אבן עזרא) כמו במדבר ט"ז, כב וי"ז, י, שכן שם הם מגיבים על דברי ה' בעניין העונש הכבד על העם, ואילו כאן הם נופלים לפני הופעת כבוד ה'.

סיכום המצג שבפסוקים א-ו

מתוארת כאן התקפה בעלת שלושה שלבים, אשר לכל אחד מהם נושא פעיל המכונה בשם אחר – "העדה", "העם" ו"הקהל":

שלב ראשון – הציבור הרחב, "העדה", שרוי במצוקת מים, והוא מבטא את התמרמרותו בהפגנה שקטה (פס' ב).

שלב שני – חלק מהציבור הקודם, "העם", מגיע לעימות מילולי קשה עם משה – "ירב העם". שתי טענות בפיהם: האחת, אנו "קהל ה'", "ולו גוענו בגוע אחינו לפני ה'", אין לנו דבר נגד ריבוננו של עולם. והשנייה, אינכם מסוגלים להביאנו לארץ המובטחת, אלא להמיתנו כאן בצמא.

שלב שלישי – מתוך הקבוצה המטיחה דברי זעם יוצאת קבוצה קטנה יותר, אך גם אלימה יותר. בחמת זעמם אין הם מסתפקים באגרסיביות מילולית, אלא הם דוחקים את שני המנהיגים אל 'הפינה' שבאוהל מועד. קבוצה זאת היא "הקהל"¹³. משה ואהרן רואים את הזעם בעיני מתקיפיהם ומבינים שהפעם הם מותקפים באופן אישי ולוחץ, ולא יוכלו לומר כמו בעבר 'על ה' תלונותיכם ואנו מה כי תלינו עלינו' (בדומה לבמדבר ט"ז, יא), או "מה תריבון עמדי מה תנסון את ה'" (שמות י"ז, ב).

ב. הוראות ה' להפגת המתח בין העם למנהיגיו (פס' ז-ח)

בצו ה' למשה ולאהרן חמש הוראות שונות. יש להבין איך כל אחת בנפרד, וכולן ביחד, ישיטו את העם וישיבו את הסדר על כנו.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. קַח אֶת הַמַּטֵּה וְהַקְהֵל אֶת הָעֵדָה אֲתָה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ וְדַבְּרֶתֶם אֶל הַסֵּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מִימֵי וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מִים מִן הַסֵּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה וְאֶת בְּעֵינֵיכֶם
(פס' ז-ח).

1. הוראה ראשונה: "קח את המטה" – המפרשים נחלקו בזיהוי מטה זה, אולם בביצוע הוראה זאת כתוב: "ויקח משה את המטה מלפני ה' כאשר צוהו" (פס' ט). מהמילים "מלפני ה'" מתברר שהכוונה למטה אהרן הנמצא באוהל מועד לפני העדות (במדבר י"ז, כה). המונח "מלפני ה'" נזכר מספר פעמים בפרק על מטה אהרן שפרח בהקשר של הכנסת המטות לאוהל מועד. הקשר והסמיכות העלילתית בין פרקנו לפרק י"ז, ועליו נעמוד עוד יותר בהמשך, יסבירו לנו מדוע בהוראה זאת יכולה

13. ראייה לכך שהכינויים "עדה", "עם" ו"קהל" מציינים גדלים שונים של קבוצות אנשים ניתן למצוא במדבר י"ז, י-יב. משה מבין שהנגף יפגע בכל האנשים המתלוננים (שם, ו-ז), ולכן הוא שולח את אהרן אל "העדה" (שם, יא), אבל אהרן רץ "אל תוך הקהל" (שם, יב), שהוא הציבור הקטן יותר הנמצא סמוך לאוהל מועד ועומד בראש המתלוננים. המגפה פגעה ב"ארבעה עשר אלף ושבע מאות" איש, כלומר "בעם" (שם, יב) ולא ב"עדה".

חטא משה ואהרן ב"מי מריבת קדש" – קריאה צמודה של במדבר כ', א-ג

התורה ליידע את התיבה "מטה", שהרי הוא המטה שעליו דובר רבות זה עתה, ושעליו נאמר: "ויאמר ה' אל משה השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת לאות לבני מרי ותכל תלונתם מעלי ולא ימתו" (שם). עתה הגיעה העת להראות "לבני מרי" את האות שילמדם להפסיק את תלונותיהם.¹⁴

2. הוראה שנייה: "והקהל את העדה" – בפרשת מסה ומריבה הורה ה' למשה: "עבד לפני העם וקח אתך מזקני ישראל... ויעש כן משה לעיני זקני ישראל" (שמות י"ז, ה-ו). ואילו כאן מצויים משה ואהרן לכנס את "העדה" (ולא רק את נציגיה), כלומר את האנשים הסובלים מן המחסור במים, אשר כתוב עליהם שנקהלו על משה ועל אהרן, ועתה יש להקהילם ביזמת שני המנהיגים כדי לסלק את טינתם בשל הצמא. "אתה ואהרן אחיך ודברתם..." – בשתי הוראות אלו שותף אהרן במפורש. ההתקהלות הייתה גם נגדו, ולכן גם הוא ייקח חלק בביצוע הנס. מאידך גיסא, הוא יישא באחריות לאי-ביצוע הוראות ה' כמו אחיו.

3. הוראה שלישית: "ודברתם אל הסלע לעיניהם" – הוראה מיוחדת במינה! גם משום שלא נזכרו הדברים שיש לאמרם, ובעיקר משום הפנייה אל עצם דומם. פרט למקרה בודד¹⁵ אין עוד במקרא תופעה כזו. מדוע יצווה ה' דווקא כאן לחולל את הנס בדרך שונה לחלוטין מכל מה שעשה משה עד כה? רק בפסוק האחרון יספק הכתוב את המפתח להבנת המטרה של שלוש ההוראות הנזכרות.

"הסלע... ונתן מימיו" – הכוונה היא למים האצורים בסלע או מתחתיו,¹⁶ לעומת "ויצאו מים רבים" (פס' יא), שפירושו הוא שהסלע ייתן מים כפי שהיה רגיל לתת לפני שפסקו המים. גם תווית היידוע של "הסלע" מעידה שלא היה ספק מהו המקום המדויק שממנו יגיחו המים, ולא כמו ב'מסה ומריבה', ששם היה צריך ה' להראות למשה את הצור (שמות י"ז, ו).

4. הוראה רביעית: "והוצאת להם מים מן הסלע". האין הוראה זאת מיותרת? הרי כבר נאמר "ונתן מימיו"? – נראה אפוא לומר, שכיוון שיוצאים מעט מים, כמו שהיה בטרם פסקו לחלוטין, יהיה על משה לשאוב מים כדי שיספיקו לכולם. מן

14. להלן (בדיון על פסוק יג) תתווסף תובנה מעמיקה יותר בתפקידו של מטה אהרן בהקשר של "מי מריבת קדש".

15. "ויקרא על המזבח בדבר ה' ויאמר מזבח מזבח כה אמר ה' הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו וזבח עליך את כהני הבמות..." (מל"א י"ג, ב). שני הבדלים בולטים בין האמור שם לאמור אצלנו: א. שם נמסר תוכן הדיבור והוא העיקר, ואותו כמובן ישמעו כל הנוכחים; ב. המזבח סביל ("נקרע... נשפך"), ואילו על הסלע להיות פעיל ולתת את מימיו.

16. הלשון "ונתן מימיו" אינה מצויה עוד במקרא. דומה לה "ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פרי" (ויקרא כ"ו, ד), וכן "ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו" (יחזקאל ל"ו, ח). המשמעות בכל המקומות הנזכרים לעיל: יציאת דבר ממקורו בטבע.

ההיבט הראלי יש להניח, שליד מקור המים הייתה ברכה קטנה שבה נקווים המים כאשר אין להם דורש ושממנה נמשכים מים אל שקתות המים לעת היאסף הצאן. הוצאת המים מן הסלע, כלומר המשכתם אל התעלה הנמשכת ממקום היקוות המים אל השקתות, תעצים את חלקו של משה ואת יוקרתו בעיני העם.

5. הוראה חמישית: "והשקית את העדה ואת בעירם". כאן מצווה ה' את משה לארגן את אספקת המים כרועה המשקה את צאנו. הוא יודיע איזה שבט ייגש ראשון וכן הלאה. באמצעות הוצאת המים מן הסלע והשקיית העדה תחזור היכולת המנהיגותית שאבדה לו בעיצומה של התלונה הנזעמת ובמיוחד בבריחתו לאוהל מועד "מפני הקהל".

ג. החטא – השינויים הרבים בביצוע הוראות ה' (פס' ט-יא)

וביצועו	הצו
(ט) ויקח משה את המטה מלפני ה' כאשר צוהו (י) ויקהלו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר להם שמעו נא המרים המן הסלע הזה נוציא לכם מים (יא) ויך משה את ידו ויך את הסלע במטהו פעמים.	(ז) וידבר ה' אל משה לאמר (ח) קח את המטה וקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעירם.
ויצאו מים רבים ותשת העדה ובעירם.	

"ויקח משה את המטה מלפני ה' כאשר צוהו" – בביצוע הוראה זאת דייק משה בקחתו את המטה שנמצא "לפני ה'", כלומר את מטה אהרן הפורח. רק כאן נאמר "כאשר צוהו".¹⁷ מכאן משמע שכל המעשים שיתוארו להלן לא על פי ה' נעשו! "ויקהלו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע" – בצו נאמר להם להקהיל את "העדה", אך משה ואהרן אוספים רק את "הקהל", אותו חלק מציבור המפגינים שהניס אותם אל פתח אוהל מועד, כמו שראינו לעיל בפסוק ו. חבורה אלימה זאת נתפסת כשאור שבעיסה. בריונים אלו ממרידים את כל העם. אם רק יראו לאותו "קהל" את כישוריהם בהוצאת המים, והם כמובן יספרו זאת לכולם, יצליחו להוכיח את יכולתם במניעת מוות בצמא ובדאגה לכל צורכי העם. באמצעות הרגעת "הקהל"

17. בדרך כלל מופיע ביטוי זה, או הדומים לו, בסיום תיאור הביצוע ולא סמוך לתחילתו, כגון במדבר ח', כב; ט', ה; כ"ז, כג ועוד.

חטא משה ואהרן ב"מי מריבת קדש" – קריאה צמודה של במדבר כ', א-ג

הנרגן והמרדן יושב הסדר על כנו, וכל העם יבין שאין הם תועים לשווא במדבר, אלא מובלים ביד אמונה אל הארץ המובטחת.

זהו השינוי הראשון מדבר ה' אשר ציווה לערוך את נס הוצאת המים בנוכחות כל "העדה" שסבלה מהצמא (פס' ב; הסבר נוסף לשינוי זה יינתן בהמשך).

"...אל פני הסלע" – בצו לא נזכר המקום שאליו יש להקהיל את האנשים. "אל פני" פירושו סמוך מאוד (במדבר י"ז, ח; ויקרא ט"ז, ב). משה ואהרן הקהילו את "הקהל" סמוך אל הסלע, כדי שייזכרו 'במו עיניהם' מי הם המוציאים את המים. מבחינה טכנית אפשרי הדבר רק למספר מצומצם יחסית של צופים.¹⁸ לפי התכנית שהתווה ה' לא היה צורך בכך, כי העיקר היה בדיבור אל הסלע בנוכחות "העדה" גם כאשר הציבור הגדול יעמוד במרחק ניכר מהסלע, שהרי הסלע 'שמע' את הדיבור אליו מכל מרחק...

"שמעו נא המרים" – במי הם מורדים? סביר לומר שמשה ואהרן מתכוונים למורדים בהם, שהרי העם הכריז על עצמו כ"קהל ה'", "ולו גוענו בגוע אחינו לפני ה'".

השימוש בשורש מר"י אינו שכיח בספר במדבר, ולכן לא קשה לקשור את המקומות הבודדים שבהם הוא מופיע. המקום היחידי שבו נזכר שורש זה לפני פרקנו מחזיר אותנו שוב לסיום פרשת קרח ועדתו. ה' מכנה את המתלוננים המערערים על כהונתו של אהרן במילים "בני מרי": "ויאמר ה' אל משה השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת לאות לבני מרי..." (במדבר י"ז, כה). כאן פונים משה ואהרן אל הקהל המורד בהם בכינוי דומה לזה שהם שמעו לאחרונה מפי ה'. "בני מרי", פורקי עול פוטנציאליים, הופך למורים בפועל (מאוחר יותר¹⁹ יחזור השימוש באותו שורש כשהוא מכוון אל משה ואהרן עצמם, בשל החטא המתבצע עתה).

"המן הסלע הזה נוציא לכם מים" – מי עומדים מאחורי לשון הרבים שבפועל "נוציא"? לא ייתכן שה' נכלל בזה, לא מההיבט הענייני ולא מההיבט התחבירי. שם ה' לא נזכר בפסוק זה. גם בפסוק שלפניו אינו נזכר באופן שאפשר למשוך אותו לכאן. המשפט: "המן הסלע הזה נוציא לכם מים" חוזר על מה שנאמר בצו "והוצאת להם מים מן הסלע". משה ואהרן משייכים את הדבר לעצמם, ולא לה'. בשל המצוקה שבה נתונים המנהיגים רוצים הם להפגין את יכולתם כדי להשיב את אמן העם ביכולתם להמשיך להנהיג את העם אל הארץ המובטחת.

18. באזור סלעי מצויים המעיינות בדרך כלל במקומות שבהם היו מעתקים או שברים גאולוגיים ונוצרו גאיות צרים. למקומות כאלה לא ניתן להביא בעת ובעונה אחת אנשים רבים.

19. במדבר כ', כה: "מריתם את פי למי מריבה", וכך גם במדבר כ"ז, יד. בתהילים ק"ו, לב-לג חוזר אותו שורש, אמנם בבניין שונה, לאותו עניין: "ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם. כי המרו את רוחו ויבטא בשפתיו".

מסקנה זו בולטת במיוחד, מאחר שבדרך כלל מודגש שהמקור לסיפוק צורכי העם במדבר הוא ה',²⁰ ואילו כאן אין אפילו ניסוח סתמי כמו: 'המן הסלע הזה ייצאו מים?' אלא ההוצאה מיוחסת במפורש למשה ולאהרן. ההשוואה לצו מראה שיש שינוי משמעותי גם בסדר המילים:

בצו: "והוצאת להם מים מן הסלע".
 בביצוע: "המן הסלע הזה נוציא לכם מים".

על ידי הקדמת "הסלע הזה" מתמקדת השאלה בקושי הגדול שבהוצאת המים בנתונים הקיימים והתשובה השלילית מתבקשת ביותר, שהרי העם טוען שמנהיגיו אינם מסוגלים להתגבר על הקשיים שבמסע במדבר. כך יתעצם רישומו של הנס שבפתיים ויכח הכזב שבתלונותיהם בצורה דרסטית ביותר.
 "וירם משה את ידו ויך..." – לשם מה מציין הכתוב את הרמת היד? וכי ניתן להכות ללא הרמת היד? – יש בזה כדי לקשור בין הפעולה והתוצאה ולמנוע טענה של זיקה מקרית ביניהם. כך תשוך הוצאת המים בדרך אסוציאטיבית לקטגוריה של הנסים הגדולים אשר גם בהם נהג משה להניף את ידו האוחזת במטהו לעיני הצופים.

"ויך את הסלע במטהו" – ולא "המטה", כפי שנקרא מטה אהרן לעיל, כיוון שמדובר כאן במטה של משה, אותו מטה אשר בו ביצע אותות רבים.²¹ שני המטות נטלו אפוא חלק באירוע זה: האחד על פי צו ה', והשני ביזמת משה בניגוד להוראות ה'.

כאשר הפעיל משה את מטהו במכות מצרים הוא הכריז מראש שה' הוא הגורם למכה ומשה הוא רק שליחו (כגון שמות י', ג-ו), אבל עתה לא הודיעו משה ואהרן שה' הוא המוציא את המים, וכל זאת כדי להשיב את יוקרתם שנפגעה קשות בשל המחסור במים, תוך התעלמות מהצורך להקדיש את ה' בעיני העם.

משה כורך שלושה אלמנטים: הרמת היד, הכאה ושימוש במטהו, המשווים לפעולתו אופי דרמטי המבליט את האדם העומד מאחוריה. כאשר נוסף לכך את הדברים שהפנה אל "הקהל": "שמעו נא... המן הסלע הזה נוציא...", נקבל שורה של שינויים מצו ה' שלכולם אותה מגמה – הצגת הסימן להתרחשות הנס כמעשה המחולל אותו.

20. במן – שמות ט"ז, ו-יב, כג, כט. בשליו – במדבר י"א, יח (וראה שם, פס' כד). במים – במדבר כ"א, טז. ייתכן שבדיבור אל הסלע היה על משה ואהרן להכריז שהמים ניתנים להם בדבר ה' (כך ברמב"ן ד"ה וישב העם בקדש). וראה בגוף המאמר התייחסות לשאלה מדוע לא נאמר למשה מה עליו לומר לסלע.

21. השווה במיוחד עם הוצאת המים במסה ומריבה, שמות י"ז, ה: "ויאמר ה' אל משה עבר לפני העם... ומטך אשר הכית בו את היאר קח בידך...".

חטא משה ואהרן ב"מי מריבת קדש" – קריאה צמודה של במדבר כ', א-יג

מתעוררת השאלה: אם משה ואהרן פעלו שלא בהתאם להוראות ה', מדוע לא מנע ה' את יציאת המים, כדי להראות שלא על דרך זאת תהיה תפארתם, וכדי שיפנימו האחים שעליהם לחזור לתכנית המקורית של ה'?

"ויך את הסלע במטהו פעמים" – ה' אכן עיכב את זרימת המים, שהרי לאחר ההכאה הראשונה לא הייתה כל תגובה והיה צורך במכה נוספת. ה' ניסה בזה לעצור את משה, כדי לאפשר לו לחזור ברגע האחרון אל ההוראות המקוריות. על משה היה להבין את הרמז, שהרי מעולם לא נזקק לחזור פעמיים על המעשה המסמן את בוא הנס, אך משה מסרב. הוא עומד על כוונתו לסיים את המבצע בהתאם להבנתו ומתעלם מאזהרת ה' בעיצומו של החטא.

כל מערכת הפעולות והשינויים מצו ה' מקבלים בזה ממד של מרי. "ויצאו מים רבים ותשת העדה ובעירם" – הסלע לא 'נתן מימיו' כפי שהיה צפוי, אילו משה ואהרן היו נוהגים בדיוק לפי הוראות ה', אלא זרם גדול של מים פרץ. בזה מנע ה' ממשה לבצע את שתי ההוראות האחרונות "והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעירם". כזכור, מטרת הוראות אלו הייתה להשיב למשה את מנהיגותו, כדי שיוכל להמשיך להוביל את העם אל הארץ הנכספת, אבל לאחר שמשה ניסה להרבות ביוקרתו ולהמעיט ביוקרת ה', מובן מדוע נמנעו ממנו שתי פעולות אלו.

ד. העונש בדרך של 'מידה כנגד מידה' (פס' יב-יג)

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי הַקְּדִישִׁי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן
לֹא תָבִיאוּ אֶת הַקֶּהֱל הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם (פס' יב).

אין ניסיון להקהות את עצמת תיאור הפרת דברי ה' ואת חומרתם. אדרבא, מהפירוט של סדרת הפעולות שבפסוקים יב-יג נוצרת הרגשה שהכתוב מתכוון ליצור רקע מתאים להבנת גזר הדין הקשה. העונש כאן זהה לזה הניתן בחטא המרגלים. גם שם ההנמקה היא: "ועד אנה לא יאמינו בי" (במדבר י"ד, יא). לפחות בשני מקרים אלו, העדר האמונה בה' מתבטאת בהטלת פקפוק בדבריו המלווה במעשים הנוגדים את הוראותיו מתוך חוסר אמון באמתותן.

במניעת משה ואהרן מלהוביל את העם לתוך הארץ יש משום סיכול מטרתם העיקרית. כוונתם הייתה להוכיח את הכזב שבטיעונו של "הקהל" המתריס כנגדם על אי-יכולתם להביאם לארץ – "ולמה הבאתם את קהל ה' אל המדבר הזה... להביא אתנו אל המקום הרע הזה" (פס' ד-ה). בהתאם לכך העונש הוא – "לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ...". כך האישום של העם הופך לעונש בדבר ה'.

"יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל" – ממקומות אחרים במקרא נראה, שהקדשת ה' היא הבאת העם ליראה אותו ולכבדו.²² מהפסוקים שבדקנו עד כאן בפרקנו לא התבררו שתי שאלות:

- א. לשם מה היה צורך 'להקדיש את ה' בעיני העם', הרי העם לא העלה כל תלונה כנגד ה'. אדרבא, הוא הביע את הזדהותו אתו וכינה את עצמו "קהל ה'?"
- ב. אילו הוראות בצו ה' – שאותן לא ביצעו משה ואהרן – היו מיועדות 'להקדשת ה'?"

התשובה לשתי השאלות והמפתח לפתרון כל חידת חטא משה ואהרן ניתנים בפסוק האחרון:

הַמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת ה' וַיִּקְדָּשׁ בָּם (פס' ג).

רק עתה מגלה לנו התורה דבר הסותר, לכאורה, את מה שתיארה לנו בפירוט רב בפסוקים הראשונים. האם מריבת העם הייתה נגד משה ואהרן, או נגד ה'? הייתכן שבאותה יחידה יופיעו שני כתובים המכחישים זה את זה בצורה כל כך בולטת?

וַיָּרֶב הָעָם עִם מֹשֶׁה...
הַמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת ה'... (פס' ג).

פליאתו של הקורא, הרגיל לראות את משה ואהרן כשליחים צייתניים גם בעתות משבר, מקשה עליו לקבל את סרבנותו של משה לקיים את הוראות ה'. כדי למנוע זאת מראה הכתוב באריכות (פס' ב-ו) את הנסיבות שגרמו להתנהגות חריגה זאת. התורה נזקקת לשם כך אף לאמצעי ספרותי מיוחד במינו; מסירת תמונה חלקית, לא שלמה, שמגמתה להביא את הקורא להזדהות עם הבנת משה את האירוע.

מריבת העם הייתה אפוא גם נגד משה וגם נגד ה', אך כמובן לא כשני אובייקטים שווי ערך.²³ הטחת הטענות נגד משה ואהרן היא רק החלק הגלוי של קרחון, אשר רובו הגדול והעיקרי מכוסה. למעשה יודע העם שמנהיגיו האנושיים הם שליחי ה' הפועלים מכוחו. תלונותיהם מופנות אמנם נגדם, אך אינן אלא ביטוי חיצוני להתמרמרותם הפנימית נגד ה', וזאת יכול לדעת רק מי שהוא "בוחר כליות ולב". הסיבה לכך שהעם טרח להסתיר את המען האמתי לתלונותיו עולה מן התלונה

22. ויקרא י', ג; ישעיהו ח', יג; כ"ט, כג. ייתכן שהשורש קד"ש נבחר כאן גם בגלל שם המקום 'קדש'.

23. קשה להסביר את ההבדל בין 'לריב עם' – 'וירב העם עם משה' לבין 'לריב את' – 'רבו בני ישראל את ה'". יש מקומות שבהם 'לריב עם' מורה על הטחת טענות ללא מענה, כגון הושע ד', א; משלי ג', ל; איוב מ', ב, ואילו 'לריב את' מלמד על התמודדות שיש בה ויכוח, כגון ישעיהו מ', ח; מ"ה, ט; משלי כ"ה, ט. אצלנו טענות העם נגד ה' אכן זכו למענה: "ויצאו מים רבים... ויקדש בם". אמנם, ייתכן שחילופי "עם" "את" אינם משמעותיים, ומטרתם כאן לציין שאינו דומה ריב עם אדם לריב עם בורא עולם.

חטא משה ואהרן ב"מי מריבת קדש" – קריאה צמודה של במדבר כ', א-יג

הראשונה בספר במדבר: "ויהי העם כמתאננים רע באזני ה' וישמע ה' ויחר אפו ותבער בם אש ה'..." (במדבר י"א, א). העם למד שכאשר מופנית התלונה במפורש אל ה', העונש ממחר לנחות עליהם. לכן רצוי להעלים את כתובת התלונה. 'המשחק' הזה של העם נאמר במפורש בפרק הסיום של פרשת קרח ועדתו בעניין אות מטה אהרן הפורח: "והשכתי מעלי את תלנות בני ישראל אשר הם מלינם עליכם" (במדבר י"ז, כ). כעת מתברר טעם ההוראה הראשונה של ה' למשה להשתמש במטה אהרן בהקהלת העדה. מטה אהרן הפורח הוא מעין שלט רב עצמה, שעליו נאמר: "מטה אהרן... לאות לבני מרי ותכל תלונתם מעלי ולא ימתו" (שם, כה). גם את ההוראה השנייה – הדיבור אל הסלע – יש להבין כחלק מהמערכה לקריעת מסווה הצביעות של העם. הבעיה היא, שאילו היה נאמר במפורש לעם שהם בעצם מתלוננים על ה', היו מפריכים זאת בתשובה מיתממת, שהרי הם טוענים: "ולו גוענו בגוע אחינו לפני ה'. ולמה הבאתם את קהל ה'" (פס' ג-ד). לכן יש להראות לעם שצביעותם נחשפה. על משה לחקות את התנהגותם בדרך נלעגת; הם מדברים אל משה ומתכוונים לה' – משה ידבר אל הסלע ויתכוון אליהם. הסלע אינו אלא כתובת פיקטיבית לדברים המכוונים אל העם. ה' הורה אפוא להשיב לעם באותו נשק ובאותה תחבולה שבה הם השתמשו. לשם כך אין כל חשיבות לדברים שיאמר משה ב'הצגה' הזאת, ואכן הם לא כתובים. העיקר הוא בעצם הפנייה אל הכתובת המוסווית ולא בתוכנה.²⁴

"המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה' ויקדש בם" – מההיגד "לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל" יכול להתקבל הרושם שה' לא הוקדש, כלומר שהיה, חס ושלו, חילול שמו. משמע מכאן שגם ללא רצונם של משה ואהרן קיבל העם תשובה מספקת לתלונתו נגד ה', שאותה לא העז להעלות על דל שפתיו. "המים הרבים" הזורמים מן הסלע לא נקשרו למנהיג בשר ודם, אלא שטפו מלב העם את ההרהורים שמא הקב"ה הביא אותם למדבר כדי להמיתם. עתה משהוקדש בעיניהם, גברה אמונתם בו. "עצת ה' לעולם תעמד..." (תהילים ל"ג, יא) ואדם לא יוכל להפירה.

בפעם הבאה שיזדקק העם למים לא יוסיפו כלל להתלונן. "ומשם בארה ה' הוא הבאר אשר אמר ה' למשה אסף את העם ואתנה להם מים. אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה" (במדבר כ"א, טז-יז). בהגיעם בארה לא התקומם

24. התלונה הבאה של בני ישראל מאשרת את הטענה המרכזית שבמאמר זה: "וידבר העם באלהים ובמשה למה העליִתנו ממצרים למות במדבר... ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו כי דברנו בה' ובך" (במדבר כ"א, ה-ז). העם למד שהעמדת הפנים שבה מפנים אצבע מאשימה שליח במקום אל השולח נחשפה לחלוטין, לכן אין יותר כל תועלת בהסוואה כזאת.

העם, לא נקהל על משה, אלא המתין בסבלנות. לכן אומר ה' למשה: "אסף את העם" – כי מעצמם לא התאספו הפעם. העם למד סוף סוף שה' לא יזניח את בני טיפוחיו למות בצמא. ולא זו בלבד, אלא שהפעם התבגר העם עד כדי כך שאפילו הודה למיטיבו ב'שירת הבאר' ללא עזרתו של המדריך משה.

רק עתה, לאחר גילויי מרי רבים של תלונות ומריבות, הוכיח העם שהוא ראוי לבוא בשערי הארץ. לא מטה אהרן היה לבסוף "אות לבני מרי", אלא נס נחש הנחשת. לא 'הגזר', אלא 'המקל' הוא שלימד את העם את דרכי ה'.

ה. סיכום

המחסור במים הוא מן הקשים שבפגעי ההליכה במדבר. עצמת התלונה מתוארת לא רק בשורש ר"ב, אלא גם בדברים הבוטים שמטיח העם במשה ובאהרן. האשמה נושאת אופי אישי ביותר: אתם – משה ואהרן – השליתם אותנו בהבטחות שווא, כדי להמיתנו בצמא במדבר. העם מכנה עצמו "קהל ה'", כדי להראות שאין הם מורדים בה'. הפעם ההתקלה על שני המנהיגים הייתה כה אלימה, עד שנאלצו להיחבא בחצר אוהל מועד, מה שלא היה כן בעבר. מסיבות אלו היו משה ואהרן משוכנעים שהעם אכן תולה את קולר מצוקתם על צוואריהם ואינו מאמין ביכולתם להנהיגו אל הארץ המובטחת.

כנגד "וירב העם עם משה" שבתחילת התלונה, נאמר בסיומה: "...רבו בני ישראל את ה'". את המתח שבין שני כתובים אלו לא נתקשה עתה להסביר. העם מסווה את התמרמרותו נגד ה' בדברים שהוא מפנה נגד משה ואהרן, שליחי ה', מחשש שמא תלונה ישירה תעורר את חמת ה' והם יפגעו מיד, כמו שקרה במתאוננים (במדבר י"א, א-ד). התורה מספרת לנו על ערמתו של העם רק בפסוק האחרון, וכך גם אנו הקוראים מזדהים עם משה ואהרן ומבינים מדוע הפעם הם כל כך דואגים להשיב את יוקרתם שנפגעה קשות.

הוראות ה' למשה מיועדות להשגת שני יעדים: הקדשת ה' בעיני העם, כי זאת הבעיה האמתית, והאדרת שמם של משה ואהרן. היעד הראשון יושג על ידי הצגת מטה אהרן הפורח, שעליו נאמר שהוא "אות לבני מרי ותכל תלונתם מעלי", ועל ידי חשיפת ההסוואה של מען התלונה באמצעות הדיבור המתוחכם אל הסלע בנוכחות העם. כאשר עשו, כן ייעשה להם; הם מדברים אל משה ומתכוונים אל ה', ואילו משה ידבר אל הסלע ויתכוון אליהם. היעד השני ימומש בשתי פעולות של משה: שאיבת המים וארגון השקיית העם.

משה ואהרן – יחד אתנו הקוראים – שבטוחים שהפעם התלונה היא רק נגד ההנהגה האנושית, נמנעים מלמלא אחר צו ה' המיועד להקדשת שמו. אדרבא, הם מיוזמתם מדברים אל "הקהל" שממנו נסוגו אל אוהל מועד ועורכים לפניו את נס הוצאת המים מן הסלע. ה' מתרה בהם בשעת מעשה על ידי מניעת יציאת המים

חטא משה ואהרן ב"מי מריבת קדש" – קריאה צמודה של במדבר כ', א-יג

לאחר המכה הראשונה בסלע, אך משה אינו שת לבו ומכה בשנית. הפעם יוצאים "מים רבים", ושתי הפעולות שהיו מיועדות להאדרת שמו של משה נמנעות ממנו. בעונש באה לידי ביטוי הדרך המקובלת במקרא – 'מידה כנגד מידה'. העם טען שאין כל סיכוי שמשה ואהרן יצליחו להביאם אל הארץ. לעומתם ניסו משה ואהרן להדגים לעם שיש ביכולתם לספק להם מים וממילא להנהיגם אל הארץ. לכן עונשם יהיה שלא ייכנסו לארץ. כך ההאשמה של העם באה לידי מימוש בגלל החטא של "יען לא האמנתם בי להקדישני".